

วันที่รับบทความ:
30 มิถุนายน 2562

วันแก้ไขบทความ:
12 กันยายน 2562

วันที่ตอบรับบทความ:
16 กันยายน 2562

วิทยาลัยชุมชนระนอง อำเภอเมือง จังหวัดระนอง 85000

ผู้เขียนหลัก อีเมล: changkid.p@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อขับเคลื่อนชุมชนวิถีพอเพียงกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลา จังหวัดระนอง โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 5 กิจกรรม ได้แก่ 1) การจัดระบบการจัดการขยะในชุมชน 2) การพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์/สถานที่ทำกิจกรรมร่วมกัน 3) การจัดบ้านให้น่าอยู่/ถูกสุขลักษณะ 4) การจัดสวัสดิการชุมชน และ 5) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การประชุมกลุ่มย่อย และการประชุมประชาคม จากครัวเรือนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลา จำนวน 30 ครัวเรือน แนวปฏิบัติที่ดีของการขับเคลื่อนชุมชนวิถีพอเพียง ประกอบด้วย 7 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) สร้างความเข้าใจ 2) วิเคราะห์ชุมชน 3) วางแผน

4) ประชาสัมพันธ์ 5) ดำเนินงาน 6) ประเมินผล และ 7) ปรับปรุง/พัฒนา ผลวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนชุมชนวิถีพอเพียงทำให้กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนมีความเข้าใจ และมีทัศนคติต่อการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพอเพียง แต่ยังมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของการใช้ชีวิตตามแนววิถีพอเพียงอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ความพึงพอใจต่อการทำกิจกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด การดำเนินการตามแนวทางนี้สามารถปรับเปลี่ยนวิถีคิดของการใช้ชีวิต และปรับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์บางประการในชีวิตประจำวันได้ รวมถึงช่วยให้ชุมชนเห็นคุณค่าของการทำงานเป็นทีม งานวิจัยนี้สะท้อนถึงการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนชายขอบสามารถสร้างภูมิคุ้มกันการดำเนินชีวิตแก่คนกลุ่มนี้ได้

คำสำคัญ: จังหวัดระนอง เกาะเหลา ชุมชนวิถีพอเพียง กลุ่มชาติพันธุ์มอแกน

The Action to Create a Sufficiency Community of Moken Ethnic Group, Koh Lao, Ranong Province

Research Article

Pariwat Changkid

Received:

30 June 2019

Revised:

12 September 2019

Accepted:

16 September 2019

Ranong Community College, Muang District, Ranong Province, Thailand 85000

Corresponding author's E-mail: changkid.p@gmail.com

Abstract

This research aims to create a sufficiency community of the Moken ethnic group in Koh Lao, Ranong province. It is a participatory action research consisting of 5 activities: 1) implementing waste management system in the community, 2) developing a creative space/place for communal activities, 3) rearranging homes for healthy/hygienic living, 4) providing community welfare, and 5) creating social learning process. Data are collected by participation and non-participation observation, in-depth interviews, focus group discussions, and community meetings. The participants are 30 households in the Moken community. The action to create sufficiency in the Moken community consists of 7 steps: 1) understanding 2) community analysis 3) planning 4) public relations 5) implementation

6) evaluation and 7) improvement/development. The research finds that the arranged activities to build a sufficient community result in the Moken's understanding and positive attitude towards living on the path of self-sufficiency. While desirable behavior of sufficiency living is found low, the satisfaction on activities is at the highest level. The implementation of this approach can change the way of life and adjust some unwanted behaviors in daily life. It also helps the community to understand the value of teamwork. The results of this study imply the possibility for implementation of Sufficiency Economy Philosophy to the marginalized community because it can provide lifelong security for these people.

Keywords: Ranong province, Koh Lao, Community sufficiency, Moken ethnic

บทนำ

มอแกนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลอาศัยอยู่บริเวณทะเลอันดามันแถบภาคใต้ตอนบน มีการตั้งถิ่นฐานในเขตประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาและไทย มอแกนเป็น 1 ใน 3 ของกลุ่มชาวเลที่พบในประเทศไทย ตั้งถิ่นฐานถาวร/กึ่งถาวร บริเวณหาดราไวย์ จังหวัดภูเก็ต หมู่เกาะสุรินทร์ จังหวัดพังงา เกาะช้าง เกาะพยาม และเกาะเหลา จังหวัดระนอง สำหรับจังหวัดระนอง มอแกนอาศัยอยู่เป็นชุมชนและมีประชากรมากที่สุดบริเวณเกาะเหลา หมู่ที่ 6 ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดระนอง มีจำนวน 52 ครัวเรือน ประชากรทั้งสิ้น 280 คน อย่างไรก็ตามมอแกนมีการเคลื่อนย้ายที่อยู่บ่อยครั้งทำให้ตัวเลขประชากรไม่ทราบแน่ชัด และยังไม่มีความชัดเจนว่าสามารถทำฐานข้อมูลประชากรกลุ่มนี้อย่างจริงจังและน่าเชื่อถือ วิถีชีวิตที่ย้ายถิ่นบ่อยครั้งตั้งแต่อดีตและต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ประกอบกับการอาศัยอยู่บริเวณพรมแดนไทย-เมียนมา รวมถึงภาษา วัฒนธรรม ทำให้รัฐไทยในอดีตไม่อาจยอมรับว่าคนกลุ่มนี้คือคนไทย ทำให้มอแกนส่วนใหญ่เป็นผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนและไม่ได้รับสัญชาติไทยมาอย่างยาวนาน ส่งผลให้อยู่ในสถานะของ “คนชายขอบ” และถือเป็นปมด้อยในการเข้าสังคม (ปรีวิวัฒน์ ช่างคิด, 2560)

การทบทวนวรรณกรรม พบว่า การวิจัยที่ดำเนินการในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะการทำความเข้าใจความเป็นมอแกนหรือปฏิบัติการในมิติอื่น ๆ ดังเช่น เรวดี อึ้งโพธิ์ (2560) ศึกษาเรื่องดนตรีพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลฝั่งอันดามันแถบภาคใต้ตอนบน โดยศึกษาและรวบรวมข้อมูลด้านดนตรี พิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลฝั่งอันดามันแถบภาคใต้ตอนบน (มอแกนและมอแกลน) เพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และฟื้นฟูดนตรี พิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล งานศึกษาของศจี กองสุวรรณ (2550) ศึกษาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติก่อนและหลังเหตุการณ์ธรณีพิบัติภัยสึนามิของชุมชนมอแกนเกาะเหลา อำเภอเมือง จังหวัดระนอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบข้อมูลทางเศรษฐกิจ สังคม วิธีการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนมอแกนเกาะเหลา ช่วงก่อนและหลังเกิดเหตุการณ์สึนามิ งานของธีรศักดิ์ สุขวันดีกมล (2553) ศึกษาผลกระทบของการพัฒนาภายหลังเหตุการณ์สึนามิ พ.ศ. 2547 ต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน บ้านเกาะเหลาหน้านอก จังหวัดระนอง และงานของปรีวิวัฒน์ ช่างคิด (2560) วิจัยเรื่อง การพัฒนาเด็กและเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองไทย กรณีศึกษาเด็กและเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลา จังหวัดระนอง ถือเป็นงานชิ้นแรก ๆ ที่ดำเนินการโดยใช้วิธีปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่

การวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างชุมชนวิถีพอเพียงสำหรับชุมชนแห่งนี้จึงมีความสำคัญ และจำเป็นต้องชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลมอแกนเกาะเหลา จังหวัดระนอง เนื่องจากเป็นพื้นที่เหมาะสมสำหรับรองรับการสนับสนุนความรู้ รวมถึงด้านวิชาการต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างรายได้ และสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน โดยประชาชนมีส่วนร่วมทุกกระบวนการโดยร่วมคิดและร่วมทำ ภายใต้วิถีชีวิตทัศนคติของประชาชนในชุมชน รวมถึงการกำหนดแนวทางการพัฒนาเพื่อนำไปสู่ความสมดุลและมีคุณภาพ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแบบอย่างในการดำรงชีวิตเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้อยู่ดี มีสุข รู้จักความพอประมาณ อยู่อย่างมีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี ควบคู่ไปกับการพัฒนาให้มีคุณภาพในทุก ๆ มิติ ซึ่งการศึกษาที่นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้นั้น ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในมิติที่ทำให้ชุมชนลดความฟุ่มเฟือย ลดรายจ่าย สร้างรายได้หรือการให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจเป็นหลัก งานวิจัยชิ้นนี้เสนอว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาใช้กับการสร้างชุมชนที่อยู่ในภาวะขาดแคลนได้ ด้วยการให้ความสำคัญกับมิติการสร้างภูมิคุ้มกัน การยกระดับคุณภาพชีวิต รวมถึงการพัฒนาทุนมนุษย์อย่างครบวงจรและยั่งยืน ดังนั้นการใช้กระบวนการวิจัยที่ดำเนินการร่วมกับชุมชนและช่วยกันวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบในฐานะคนใน ร่วมกันคิด ร่วมกันออกแบบ และขับเคลื่อนกิจกรรมไปด้วยกันจึงเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนได้

สถานการณ์ที่เป็นอยู่เดิม

มอแกนส่วนใหญ่เป็นผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียนมาอย่างยาวนานส่งผลให้อยู่ในสถานะของ “คนชายขอบ” สถานการณ์ความเป็นอยู่ของมอแกนจึงอยู่ในภาวะยากลำบาก ดังนี้

1) เข้าไม่ถึงบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานของภาครัฐ

เนื่องจากไม่มีสถานะทางทะเบียนหรือแม้บางส่วนได้รับสัญชาติไทยตามกฎหมาย แต่ขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการเข้ารับบริการของภาครัฐ ส่วนหนึ่งเกิดจากความแตกต่างของมอแกนกับผู้คนส่วนใหญ่ มอแกนสื่อสารภาษาไทยได้ในระดับพื้นฐานเท่านั้น โดยเฉพาะผู้ที่มีอายุประมาณ 25 ปี ขึ้นไป เนื่องจากมอแกนมีภาษาเป็นของตนเองซึ่งมีเพียงภาษาพูดแต่ไม่มีภาษาเขียน ดังนั้นเมื่อติดต่อกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น การเข้ารับการรักษาพยาบาลจึงเกิดปัญหาการสื่อสารระหว่างผู้ป่วยกับเจ้าหน้าที่ที่ไม่สามารถอธิบายอาการให้เจ้าหน้าที่รับรู้ได้ และเกิดปัญหาการให้บริการตามมา

2) ขาดโอกาสการประกอบอาชีพ การไม่มีสถานะทางทะเบียนทำให้มอแกนไม่สามารถเดินทางออกนอกเขตจังหวัดได้ หากไม่ได้รับอนุญาตจากฝ่ายปกครอง หากมอแกนจะไปต่างจังหวัดต้องขออนุญาตอย่างเป็นทางการ จึงทำให้มอแกนส่วนใหญ่ทำงานกับนายทุนบนเรือประมงเพราะมีผู้ดำเนินการขออนุญาตให้ ส่งผลให้ไม่มีอิสระในการประกอบอาชีพ นอกจากนี้การไม่มีสถานะทางทะเบียนยังส่งผลต่อมอแกนอีกหลายด้าน เช่น ขาดการเข้ารับพัฒนาความรู้และทักษะที่จำเป็นจากภาครัฐ ถูกผู้คนในสังคมมองว่ามอแกนเป็นกลุ่มคนต่างด้าว เป็นต้น

3) รายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลามีรายได้จากการประกอบอาชีพประมงเพียงอย่างเดียว โดยผู้ชายใช้แรงงานบนเรือประมง รายได้ของครัวเรือนมอแกนเกาะเหลาสามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรก รายได้เดือนละ 7,000 บาท กลุ่มนี้มีรายได้จากการออกเรือกับนายทุนในฐานะลูกเรือ ซึ่งนายทุนจะให้ค่าจ้าง 3,500 ต่อครั้ง โดยแต่ละเดือนออกเรือ 2 ครั้ง ครั้งละ 10-15 วัน ขึ้นอยู่กับสถานที่ กลุ่มที่สองมีรายได้เดือนละ 9,000 บาท รายได้ของกลุ่มนี้มาจากการออกเรือกับนายทุนในฐานะหัวหน้าคนงานและมีเรือเป็นของตนเองซึ่งมี 7 ครัวเรือน และกลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มที่มีรายได้ไม่แน่นอน กลุ่มนี้มี 2 ครัวเรือน คือ ครอบครัวของลุงสิดิษ ประมงกิจ หัวหน้าเผ่ามอแกนเกาะเหลาที่มีอายุมากและภรรยาเป็นอัมพาต จึงไม่สามารถออกเรือได้ มีอาชีพรับจ้างทั่วไปในชุมชน และครอบครัวของนายสุด ประมงกิจ ซึ่งมีอาชีพหากุ้งเคยบริเวณริมหาดใกล้กับชุมชน เนื่องจากต้องดูแลลูกและหลานถึง 9 คน

เมื่อวิเคราะห์รายได้ พบว่า มอแกนเกาะเหลา มีรายได้ต่อหัว 1,280 บาทต่อเดือนเท่านั้น ต่ำกว่าเส้นความยากจน (Poverty line) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำหรับวัดภาวะความยากจนที่คำนวณจากต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายของปัจเจกบุคคลในการได้มาซึ่งอาหาร และสินค้าบริการจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต โดย ปี พ.ศ. 2559 เส้นความยากจนของจังหวัดระนองอยู่ที่ 2,826 บาท/คน/เดือน เส้นความยากจนของภาคใต้ตอนอกเขตเทศบาล 2,542 บาท/คน/เดือน และเส้นความยากจนของประเทศอยู่ที่ 2,415 บาท/คน/เดือน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560) จะเห็นได้ว่ารายได้ของมอแกนต่ำกว่าเส้นความยากจนทั้งระดับจังหวัด ระดับภาค และระดับประเทศ

4) คุณภาพชีวิตและความเหลื่อมล้ำ มอแกนเป็นกลุ่มคนที่มีความเหลื่อมล้ำทุกมิติส่งผลให้คุณภาพชีวิตต่ำ เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายประการต่อการช่วยเหลือของหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะการไม่มีสถานะทางทะเบียน ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งเป็นเพราะความแตกต่างทางภาษาและวิถีชีวิต รวมถึงทัศนคติของผู้คนภายนอกและเจ้าหน้าที่รัฐ ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกันทุกมิติ เช่น เมื่อไม่มีสถานะทางทะเบียนก็

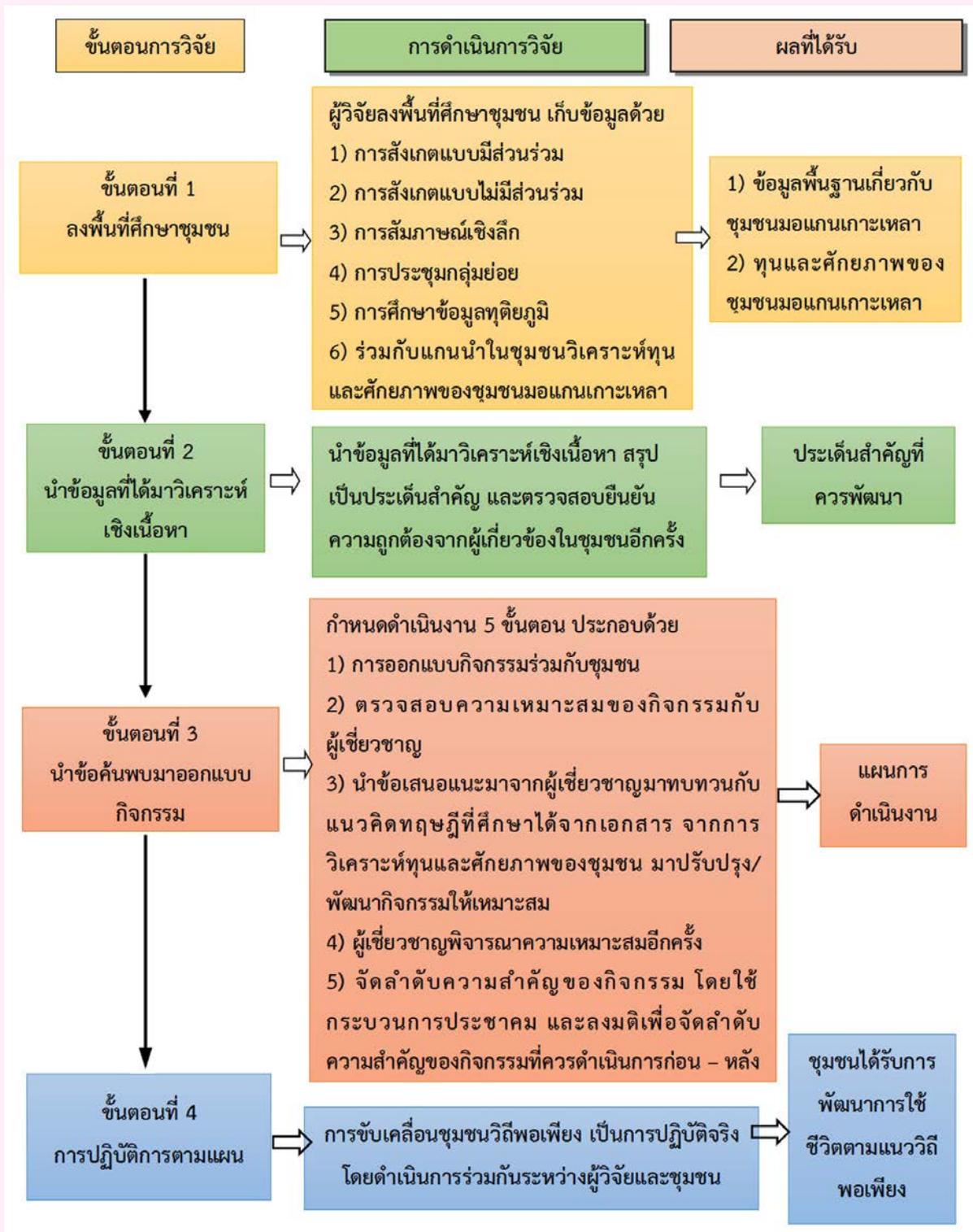
มีข้อจำกัดในการเลือกประกอบอาชีพ รายได้ต่ำ ขาดความมั่นคงทางการเงิน เมื่อเด็กโตขึ้นพอที่จะออกเรือหาปลาได้ก็ไม่เรียนหนังสือ เมื่อเจ็บป่วยก็เข้ารับการรักษาจากโรงพยาบาลของรัฐ ในฐานะบุคคลไม่ใช่พลเมืองไทย จำเป็นต้องหาเงินด้วยการหยิบยืมจากนายทุนเพื่อรักษา และเมื่อหายป่วยต้องไปทำงานกับนายทุนเพื่อชดใช้เงินที่ยืมมา และอาจได้รับค่าแรงไม่เป็นธรรม เป็นต้น ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นส่งผลให้คุณภาพชีวิตต่ำ ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่าเป็นเพราะคนกลุ่มนี้ไม่สามารถใช้สิทธิ์เลือกตั้งได้ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศจึงขาดแรงจูงใจจากฝ่ายการเมืองในการดำเนินการช่วยเหลืออย่างจริงจัง อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันมอแกนได้รับบัตรประจำตัวประชาชนไทยเพิ่มขึ้นเชื่อว่าแรงจูงใจทางการเมืองจะมีมากขึ้น

5) วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมไม่ได้รับการสืบสาน เกิดจากปัจจัยหลายสาเหตุที่สำคัญดังนี้ ความเป็นอยู่ที่ยังต้องต่อสู้ดิ้นรน และอยู่ในฐานะคนชายขอบ ทำให้การคิดถึงการอนุรักษ์ ประเพณีและวัฒนธรรมที่ตั้งงามให้คงอยู่อาจมีความจำเป็นน้อยกว่า การหาเลี้ยงชีพ เรวดี อึ้งโพธิ์ (2560) ศึกษาเรื่องดนตรีชาวมอแกนกับแนวทางการฟื้นฟู ระบุว่า ดนตรีมอแกนเป็นวงดนตรีที่ประกอบด้วยกลองรำมะนา ฉิ่ง และเครื่องเคาะที่หาได้ง่ายในชุมชน วงดนตรีมอแกนไม่มีองค์ประกอบที่ตายตัว มีเครื่องดนตรีดำเนินทำนองชนิดเดียวคือ ก่าตึง ซึ่งอยู่ในสภาวะขาดผู้สืบทอด และขาดการกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการถ่ายทอดและสืบทอด การสร้างเจตคติหรือค่านิยมด้านการสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีมอแกนผ่านครอบครัว ผู้นำ ชุมชนและระบบการศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญต่อกระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมดนตรี

กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับของชุมชนเป้าหมาย

งานวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) โดยอิงกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ภาพที่ 1) ดังนี้

การจัดลำดับกิจกรรมขับเคลื่อนชุมชนวิถีพอเพียงชุมชนมอแกนเกาะเหลา (ตารางที่ 1) เมื่อพิจารณาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ส่วนใหญ่เป็นความต้องการด้านการสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุขอนามัย กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลาเห็นว่าควรจัดระบบการจัดการขยะในชุมชนเป็นลำดับแรก รองลงมาคือการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์/

ภาพที่ 1 กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับของชุมชนเป้าหมาย

สถานที่ทำกิจกรรมร่วมกัน การจัดบ้านให้น่าอยู่/ถูกสุขลักษณะ การพัฒนากระบวนการผลิตกะปิ ตามลำดับ จากนั้นจึงขับเคลื่อนการจัดสวัสดิการชุมชน สร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม และกิจกรรมตามลำดับความสำคัญ เป็นการนำกิจกรรมที่ออกแบบและ

ตารางที่ 1 ผลการจัดลำดับกิจกรรมขับเคลื่อนชุมชนวิถีพอเพียง ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลา จังหวัดระนอง

กิจกรรม	คะแนนความสำคัญ
1) การจัดระบบการจัดการขยะในชุมชน	มาก
2) การพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์/สถานที่ทำกิจกรรมร่วมกัน	มาก
3) การจัดบ้านให้น่าอยู่/ถูกสุขลักษณะ	มาก
4) การจัดสวัสดิการชุมชน	มาก
5) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม	มาก
6) การพัฒนากระบวนการผลิตกะปิ	มาก

จัดลำดับความสำคัญร่วมกับชุมชนไปใช้จริงในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลา จังหวัดระนอง โดยดำเนินการร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและชุมชน ดังนี้

จัดระบบการจัดการขยะในชุมชน

เป็นประเด็นที่ชุมชนให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก ดำเนินการโดยให้ความสำคัญ การปรึกษาหารือ ออกแบบกิจกรรม และขับเคลื่อนงานร่วมกับชุมชนอย่างเข้มข้น ดำเนินการ 3 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่หนึ่ง เริ่มต้นจากการเปิดพื้นที่จัดกิจกรรมให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชน ขณะเดียวกันได้เชิญแกนนำในชุมชนมาร่วมรับฟังด้วย พร้อมทั้งให้เด็กและเยาวชนเก็บขยะในชุมชนมาแลกกับของขวัญซึ่งได้ขยะปริมาณมาก จากนั้นจึงให้ความรู้ความเข้าใจแก่เด็กและเยาวชนประเด็นการคัดแยกขยะ โดยสร้างความเข้าใจและสื่อสารความหมายให้เห็นว่า “ขยะมีค่า” โดยเฉพาะ “การทำให้ขยะเป็นสินค้า” และส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มจากขยะซึ่งจะเป็นช่องทางช่วยลดปริมาณขยะจากครัวเรือนได้มากขึ้น ทั้งนี้ที่วิจัยได้ประสานงานกับผู้รับซื้อขยะเพื่อมารับซื้อที่เกาะ โดยกิจกรรมดังกล่าวสามารถสร้างความเข้าใจ ทั้งเด็กและเยาวชน รวมถึงผู้ใหญ่ที่มาร่วมรับฟัง

ครั้งที่สอง จัดการขยะเปลือกหอยซึ่งกองอยู่ในชุมชนเป็นปริมาณมาก รวมถึงต้นไม้และหญ้ารก โดยทุกคนเข้ามาร่วมดำเนินการ ทั้งนี้ที่วิจัยสนับสนุนอุปกรณ์ในการดำเนินการ ได้แก่ จอบ มีด บั้งก็่ ถูดำ และคราดเหล็ก รวมถึงอาหารกลางวันและเครื่องดื่มสำหรับผู้ร่วมกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวมีทหารที่ตั้งฐานอยู่บนเกาะเหลา ผู้ใหญ่บ้าน และชาวมอแกนทุกครัวเรือนร่วมกันพัฒนาโดยการถางหญ้า ตัดต้นไม้ขนาดเล็ก นำเปลือกหอยที่กองไว้ไปใส่

หลุมที่ไกลออกไป จนพื้นที่บริเวณรอบชุมชนเป็นระเบียบเรียบร้อยใช้เวลาดำเนินการประมาณ 10 วัน พื้นที่บริเวณรอบชุมชนจึงถูกปรับเปลี่ยนจนดูสะอาดเป็นระเบียบมากขึ้น ทุกคนในชุมชนให้ความสำคัญกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นระเบียบและถูกสุขลักษณะมากขึ้น

ครั้งที่สาม กิจกรรมส่งเสริมการรักษาความสะอาดบริเวณบ้านของตนเอง ซึ่งที่วิจัยสนับสนุนอุปกรณ์ที่จำเป็น ได้แก่ ถังขยะ ไม้กวาดก้านมะพร้าว ไม้กวาดดอกหญ้า ถังน้ำ ที่โกยขยะ ชันน้ำพลาสติก และขันน้ำสแตนเลส รวมถึงอาหารกลางวันและเครื่องดื่มโดยมอบอุปกรณ์ดังกล่าวครัวเรือนละ 1 ชุด จำนวน 30 ครัวเรือน โดยที่วิจัยลงพื้นที่ทุกครัวเรือน เพื่อมอบอุปกรณ์ ส่งเสริมสภาพแวดล้อมภายในบ้าน สัมภาษณ์สมาชิกในครัวเรือนเพื่อค้นหาข้อมูลที่จำเป็น รวมถึงให้ความรู้ความเข้าใจ สร้างความตระหนักถึงการรักษาความสะอาดทั้งในครัวเรือนและบริเวณรอบนอก หลังมอบอุปกรณ์เป็นเวลา 10 วัน ที่วิจัยลงพื้นที่อีกครั้งเพื่อติดตามประเมินผลทุกครัวเรือน โดยใช้แบบประเมินติดตาม “การขับเคลื่อนงานด้านการจัดการขยะและการจัดสภาพแวดล้อมในครัวเรือน” ที่ที่วิจัยสร้างขึ้น พบว่าสภาพแวดล้อมในชุมชนดีขึ้น มีการกวาดขยะและจัดวางสิ่งของอย่างเป็นระเบียบมากขึ้น

การพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์/สถานที่ทำกิจกรรมร่วมกันของชุมชน

ดำเนินการ 3 กิจกรรม เพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามต้องการ ดังนี้

กิจกรรมที่หนึ่ง การพัฒนาพื้นที่ สืบเนื่องจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเห็นว่าบริเวณริมชายหาด มีสภาพรกและเต็มไปด้วยต้นไม้ขนาดเล็ก รวมถึงขยะซึ่งดูแล้วไม่สะอาด จึงได้ข้อสรุปว่าจะดำเนินการทำความสะอาด โดยร่วมกันระหว่างทหารที่ตั้งฐานอยู่บนเกาะเหลา ชุมชนมอแกน และที่วิจัย กิจกรรมจึงประสบผลสำเร็จ ดังภาพที่ 2

กิจกรรมที่สอง จัดกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับเด็ก เป็นการจัดกิจกรรมเนื่องในวันเด็ก เพื่อสร้างโอกาสให้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชนได้แสดงความสามารถในด้านต่าง ๆ รวมถึงการให้ความรู้ความเข้าใจการจัดการสภาพแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะ ทั้งการรักษาความสะอาดภายในบ้านและชุมชน ตลอดจนการรู้จักคัดแยกขยะที่เน้นให้ความรู้ สร้างความเข้าใจว่า “ขยะสามารถเป็นสินค้าได้” ซึ่งได้รับความสนใจจากทั้งเด็กและเยาวชน รวมถึงผู้ใหญ่ในชุมชนเข้าร่วม มากกว่า 100 คน ดังภาพที่ 3

กิจกรรมที่สาม การติดตั้งเครื่องเล่นสนามสำหรับเด็ก โดยพบว่าชุมชนมอแกนเกาะเหลาดั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 ในชุมชนมีเด็กและเยาวชนตั้งแต่แรกเกิดถึง 12 ปี กว่า 100 คน ยังไม่เคยมี

เครื่องเล่นสนามสำหรับเด็ก การสร้างสนามเด็กเล่นในชุมชนจึงควรดำเนินการ ที่มีวิจัยดำเนินการจัดหาเครื่องเล่นสนามจำนวน 4 ชิ้น ได้แก่ ชิงช้า ม้ากระดก เปล และเชือกปิ่น ดังภาพที่ 4

การจัดบ้านให้น่าอยู่

“บ้าน” เป็นพื้นที่สำคัญ นอกจากเป็นที่อยู่อาศัยแล้ว ยังเป็นพื้นที่แสดงออกถึงวัฒนธรรม และตัวตนของผู้คน กลุ่มชาติพันธุ์ มอแกนก็เช่นเดียวกัน พื้นที่ภายในบ้านพวกเขาก็มีความสำคัญแต่ด้วยวิถีชีวิตและข้อจำกัดขององค์ความรู้ ทำให้บ้านของพวกเขาจำเป็นต้องปรับปรุงเรื่องความสะอาด ประกอบด้วย ไม้กวาดดอกอ้อ ไม้กวาดก้านมะพร้าว ถังน้ำ ที่โกยขยะ ชันน้ำพลาสติก และชันน้ำ

สแตนเลส สำหรับใช้ในครัวเรือนเพื่อสร้างสุขนิสัยการรักษาความสะอาด โดยมอบอุปกรณ์ดังกล่าวครัวเรือนละ 1 ชุด จำนวน 30 ครัวเรือน ดังภาพที่ 5

การจัดสวัสดิการ

ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลา จังหวัดระนองเป็นชุมชนที่ขาดโอกาสการเข้าถึงบริการภาครัฐและไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ชุมชนแห่งนี้จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือในทุก ๆ ด้าน การจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีแหล่งเงินทุนสำรองในยามวิกฤตจึงเป็นแนวทางที่ดำเนินการและปัจจุบันพบว่ายังไม่มีหน่วยงานใดสนับสนุนให้เกิดการจัดตั้งกองทุนลักษณะดังกล่าว ภายใต้งานวิจัยนี้จึงดำเนินการจึงจัดตั้งกองทุน “ชุมชนมอแกน” ขึ้น

ภาพที่ 2 การพัฒนาพื้นที่ริมชายหาด

ภาพที่ 3 การทำกิจกรรมสร้างสรรค์กับเด็ก ๆ ในชุมชน

ภาพที่ 4 เครื่องเล่นสนามสำหรับเด็กชุมชนมอแกนเกาะเหลา

ภาพที่ 5 การมอบอุปกรณ์ทำความสะอาดเพื่อส่งเสริมการทำความสะอาดทั้งในและนอกบ้าน

โดยมีสาระสำคัญของกองทุน ดังนี้

- 1) วัตถุประสงค์ เพื่อจัดหาเงินทุนสำหรับใช้จ่ายในภาวะยาก

ลำบากของสมาชิก และเพื่อนำไปพัฒนาชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะเหลา อำเภอเมือง จังหวัดระนอง ในด้านต่าง ๆ ตามความจำเป็น

2) การดำเนินการ เป็นกองทุนที่รับบริจาค และเก็บจากสมาชิก ดำเนินการบนพื้นฐานของความเอื้ออาทรต่อกัน บริหารโดยคณะกรรมการที่ได้รับการคัดเลือกจากชุมชน มีการจัดโครงสร้างฝ่ายต่าง ๆ รับผิดชอบที่ชัดเจน ประกอบด้วย ประธาน คณะกรรมการ เหนือญิก โดยมีที่ปรึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานในพื้นที่ คุณสมบัติของสมาชิกเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนที่อาศัยอยู่ประจำที่เกาะเหลา จังหวัดระนอง และทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมตามที่กำหนด

3) การเบิกจ่ายเงินกองทุน กองทุนจะเก็บเงินไว้ในบัญชีชื่อ “กองทุนมอแกนเกาะเหลา” ธนาคารออมสิน สาขาระนอง ประเภทบัญชีเงินฝากเพื่อเรียก เลขที่บัญชี 020242199782 ซึ่งเปิดในนามคณะกรรมการ ประกอบด้วย 1) นางสาวกานาแพ ประมงกิจ 2) นางดาววัน ประมงกิจ และ 3) นายสิทธิ ประมงกิจ สำหรับการเบิกจ่ายจะต้องได้รับฉันทานุมัติ จากที่ประชุมคณะกรรมการกองทุน และลงนามสองในสามคนในการเบิกเงินจากธนาคาร

กล่าวได้ว่า การจัดตั้งกองทุนนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างหลักประกันในด้านต่าง ๆ แก่กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนซึ่งมีข้อจำกัดอันเกิดจากปัจจัยด้านการเงิน

การสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม

ดำเนินการ 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก การเข้าร่วมงานสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “ชุมชนกับการปรับตัวในบริบทของการเปลี่ยนแปลง” ณ ห้องประชุม

พลับพลึงธาร เฮอร์เทจ แกรนด์ คอนเวนชั่น อำเภอเมือง จังหวัดระนอง วันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561 ซึ่งกิจกรรมครั้งนี้จัดขึ้นสืบเนื่องจากภาวะปัจจุบันที่เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี เกิดการเคลื่อนย้ายถิ่นทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ ส่งผลกระทบต่อทั้งในเชิงบวกและเชิงลบต่อชุมชน โดยเฉพาะจังหวัดระนองซึ่งเป็นจังหวัดชายแดนมีอาณาเขตติดกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งทางบกและทางทะเล มีความหลากหลายทั้งผู้คนและทรัพยากรธรรมชาติ เกิดการช่วงชิงโอกาสการเข้าถึงทรัพยากร ด้วยวิธีการที่ซับซ้อนจนยากที่จะรู้เท่าทัน การจัดการครั้งนี้มีเป้าประสงค์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนโดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักการทรงงาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความเข้าใจและความสามารถในการปรับตัวได้อย่างเหมาะสมแก่เครือข่ายชุมชนและผู้สนใจทั่วไปได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป กิจกรรมดังกล่าวมีประโยชน์โดยตรงต่อชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนจึงเชิญชวนเข้าร่วมโดยมีสมาชิกจากชุมชนมอแกนเกาะเหลาเข้าร่วมจำนวน 45 คน ดังภาพที่ 6

ลักษณะที่สอง “การศึกษาดูงาน พบปะ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนในพื้นที่อื่น” โดยกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลา จังหวัดระนอง ได้ร่วมปรึกษาหารือกับนักวิจัยและตกลงกันที่จะร่วมเดินทางไปเรียนรู้มอแกนในชุมชนสงขลา อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ เนื่องจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อุรักลาไวย์ ที่สามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตสอดคล้องกับยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเข้าร่วมกิจกรรมการสัมมนาหัวข้อ “ชุมชนกับการปรับตัวในบริบทของการเปลี่ยนแปลง” วันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2561 ณ เฮอร์เทจ แกรนด์ คอนเวนชั่น อำเภอเมือง จังหวัดระนอง

โดยสามารถนำศักยภาพด้านดนตรี พิธีกรรม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมมาสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว เช่น การรำรองเง็งอาหารพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น โดยกิจกรรมนี้ดำเนินการระหว่างวันที่ 2-4 กรกฎาคม พ.ศ. 2561 มอแกนร่วมเดินทางทำกิจกรรม จำนวน 30 คน ดังภาพที่ 7

กิจกรรมเรียนรู้ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลาจังหวัดระนอง กับกลุ่มชาติพันธุ์อุรักลาไวย์ ชุมชนสังกาอู อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่ ครึ่งนี้ทั้งสองกลุ่มได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตซึ่งกันและกันในบริบทการอาศัยอยู่ในพื้นที่เสรีนิยมใหม่เป็นการสร้างการเรียนรู้ทางสังคม ได้รับรู้เรื่องราวการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์อุรักลาไวย์เกาะเหลา ในหลายมุมมอง และสามารถสร้างความภาคภูมิใจให้แก่มอแกนที่ร่วมเดินทางครั้งนี้เป็นอย่างดี ถือเป็นกิจกรรมที่สร้างความประทับใจแก่ทีมวิจัยเป็นอย่างมากกับคำพูดที่ว่า “ถ้าอาจารย์ไม่พามาพวกเราไม่มีโอกาส” โดยมอแกนที่ร่วมเดินทางกล่าวถึงการปรับตัวและความภาคภูมิใจในความเป็นมอแกน โดยเฉพาะการเข้าเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์กลุ่มชาติพันธุ์อุรักลาไวย์ อำเภอกะลันตา ที่มีการจัดแสดงประวัติความเป็นมาวิถีชีวิต อนุสรณ์สำคัญในชีวิตประจำวันตั้งแต่อดีตซึ่งมอแกนเกาะเหลากล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าควรมีการจัดตั้งศูนย์เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ ของมอแกนที่เกาะเหลา เพราะนอกจากจะเป็นแหล่งเรียนรู้ของบุคคลภายนอกแล้ว ยังสร้างความภูมิใจในความเป็นมอแกนและเป็นช่องทางการสร้างรายได้

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมการขับเคลื่อนชุมชนวิถีพอเพียงที่ร่วมกันออกแบบ ประกอบด้วยกิจกรรมการจัดระบบการจัดการขยะในชุมชน การพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์/สถานที่ทำกิจกรรมร่วมกัน การจัดบ้านให้น่าอยู่/ถูกสุขลักษณะ การจัดสวัสดิการชุมชน การสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม โดยดำเนินการในรูปแบบปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปีเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

การขับเคลื่อนงานด้านการสร้างชุมชนวิถีพอเพียงกับชุมชนผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงศึกษาปัญหา ความต้องการ และเงื่อนไขความสำเร็จของการดำเนินงาน ผู้วิจัยใช้แนวทางการดำเนินงานตามหลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 โดยกำหนดขั้นตอนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ประกอบด้วยขั้นตอนหลัก 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) สร้างความเข้าใจ 2) วิเคราะห์ชุมชน 3) วางแผน 4) ประชาสัมพันธ์ 5) ดำเนินงาน 6) ประเมินผล และ 7) ปรับปรุง/พัฒนา (ภาพที่ 8) รายละเอียดแต่ละขั้นตอนเป็นดังนี้

1) **ขั้นสร้างความเข้าใจ** ส่งเสริมให้ผู้นำและผู้ที่มีสมาชิกในชุมชนให้ความเคารพนับถือเป็นกลไกหลักในการสร้างแนวคิดแนวทางการดำเนินชีวิตและการสร้างค่านิยมที่พึงประสงค์ของการสร้างวิถีพอเพียง โดยชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลา พบว่าคุณเนาวนิตย์ แจ่มพิศ ลุงสิดิช ประมงกิจ และป้าชานัย ประมงกิจเป็นผู้นำที่มอแกนเชื่อฟังและให้ความเคารพ ดังนั้นการสื่อสารเพื่อ

ภาพที่ 7 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน (ระนอง) กับอุรักลาไวย์ (กระบี่)

สร้างความเข้าใจกับชุมชนจึงต้องอาศัยบุคคลดังกล่าวในการสร้างความเข้าใจ

2) **ขั้นวิเคราะห์ชุมชน** เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญและจำเป็นต้องใช้ระยะเวลา เพื่อให้เห็นข้อจำกัดและศักยภาพของชุมชน ทั้งนี้ขั้นตอนนี้จำเป็นต้องใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเน้นการวิจัยภาคสนาม (Field research)

3) **ขั้นวางแผน** เป็นขั้นตอนกำหนดทิศทางในการทำงาน โดยต้องได้รับโอกาสจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกำหนดทิศทางการดำเนินงาน เน้นความร่วมมือเชิงคุณภาพ ทั้งรูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการซึ่งขั้นตอนนี้มีความสำคัญมากต่อการทำงานในขั้นต่อไป เพราะหากไม่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น ไม่รับรู้ที่มาและวัตถุประสงค์ของการทำงานจะทำให้ขาดความตระหนักถึงผลที่เกิดขึ้นรวมถึงความร่วมมือและความภาคภูมิใจในผลงาน โดยการดำเนินงานในครั้งนี้นำผู้วิจัยออกแบบการทำงานให้เห็นถึงความเชื่อมโยงกับบริบทของพื้นที่เพื่อให้ชุมชนเห็นภาพรวมของงานทั้งหมด

4) **ขั้นประชาสัมพันธ์** เป็นขั้นตอนที่ผู้ดำเนินงานแจ้งให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบอย่างทั่วถึง เชิญชวนให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีศิลปะ ผ่านสื่อในชุมชนที่หลากหลาย ทุกคนเข้าถึงได้ง่าย เช่น การจัดป้ายประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้าน วิชชุชุมชน เสียตามสายในหมู่บ้าน แจกแผ่นพับ ใบปลิว ตามบ้านเรือน เป็นต้น ทั้งนี้ผู้วิจัยเน้นการประชาสัมพันธ์โดยเดินพูดคุยตามบ้านเรือนเป็นหลัก

5) **ขั้นดำเนินงาน** การดำเนินงานที่มีโอกาสประสบผลสำเร็จจำเป็นต้องเข้าใจความเชื่อและวิถีชีวิต กิจกรรมใดที่ขัดกับหลักดังกล่าวก็จะไม่ได้รับการยอมรับและถูกต่อต้านในที่สุด การดำเนินงานจึงต้องมีการพูดคุยเพื่อหาจุดร่วมที่เหมาะสม ทุกฝ่ายยอมรับได้ โดยให้ผู้นำตามธรรมชาติในชุมชนเป็นผู้ดำเนินงานหลัก เนื่องจากทุกฝ่ายให้การยอมรับและมีหน่วยงานอื่น ๆ ให้การสนับสนุนในส่วนที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้การดำเนินงานต้องมีผู้ประสานและส่งเสริมงานอย่างเพียงพอ ต้องเปิดโอกาสให้ทุกครัวเรือนร่วมดำเนินการ ทั้งนี้ผู้วิจัยตระหนักถึงการสร้างเครือข่ายการทำงาน โดยสร้างการมีส่วนร่วมและมอบหมายงานที่เหมาะสมรวมถึงสร้างแรงจูงใจอย่างหลากหลาย ขณะเดียวกันก็วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค ป้องกันและแก้ไขให้ทัน่วงทีเพื่อให้การทำงานดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6) **ขั้นประเมินผล** เป็นการประเมินผลการดำเนินงานโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และให้ความสำคัญกับการประเมินเพื่อการพัฒนา โดยใช้กระบวนการปรึกษาหารือเป็นหลัก

7) **ขั้นปรับปรุง/พัฒนา** เมื่อประเมินเสร็จสิ้นให้ทำการปรับปรุงข้อบกพร่องที่เกิดจากการสะท้อนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการสร้างความเข้าใจอีกครั้ง หากผลการ

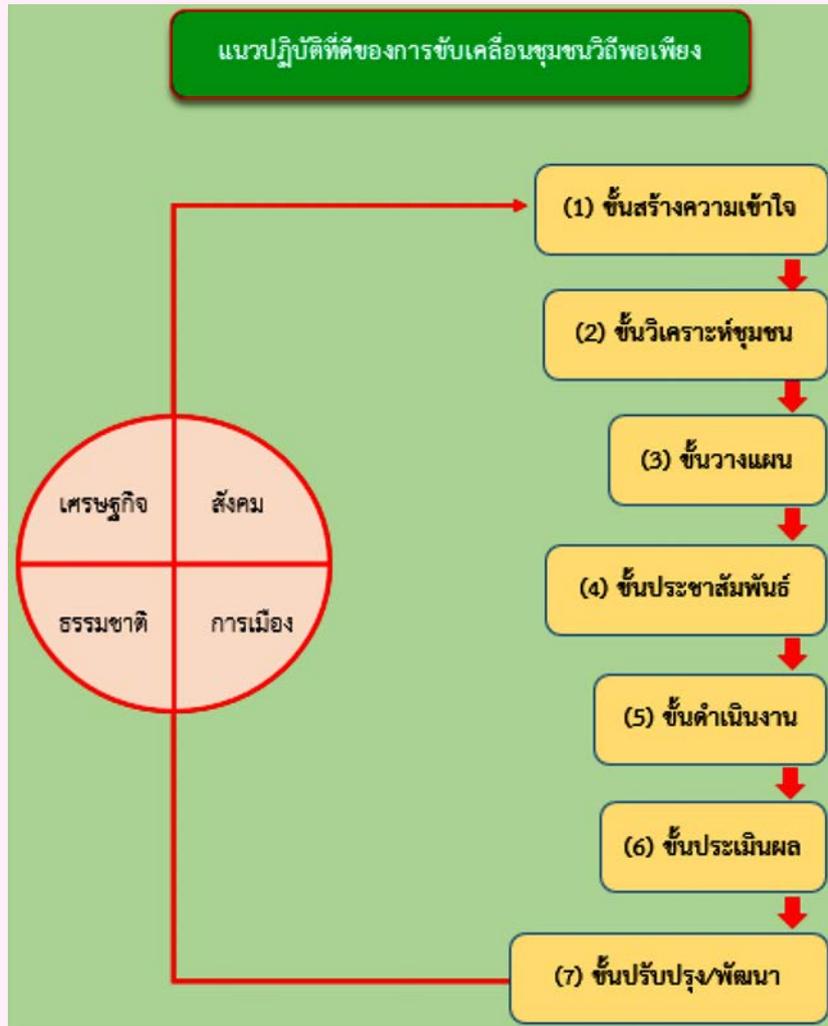
ดำเนินงานดีอยู่แล้วก็พัฒนาให้ดียิ่งขึ้น หรือรักษาสภาพให้คงอยู่และนำไปสู่ขั้นตอนการสร้างความเข้าใจและออกแบบการพัฒนาในมิติอื่น ๆ

จากขั้นตอนการดำเนินงานที่กล่าวมาข้างต้นสอดคล้องกับ ศิริชัย เพชรรักษ์ และคณะ (2560) ซึ่งพบว่า ชุมชนมีขีดความสามารถในการจัดการปัญหาของตนเองได้ในระดับหนึ่ง ด้วยการมีผู้นำที่มีความสามารถ มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องบนพื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อ คุณค่าดั้งเดิม ศาสนา และเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งพาเอื้อเฟื้อกันและกัน โดยแต่ละชุมชนได้ใช้ศักยภาพของตนเองเพื่อคลี่คลายและจัดการปัญหาด้วยตนเองภายใต้ความร่วมมือและสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

ความรู้หรือความเชี่ยวชาญที่ใช้

การขับเคลื่อนชุมชนวิถีพอเพียงชุมชนมอแกนเกาะเหลา จังหวัดระนอง ผู้วิจัยนำแนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และกระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือมาเป็นกรอบดำเนินงาน ดังนี้

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ประกอบด้วยหลักการ หลักวิชา และหลักธรรมหลายประการ เป็นปรัชญาแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2551) แนวคิดคือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยความคิดพื้นฐานสองชุดคือ หลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และแนวคิดเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ (ชลธิศ ชีระสูติ, 2560) เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตโดยยึดหลักปฏิบัติทางสายกลาง 2 ประการ คือ ประการแรก 3 ห่วง ได้แก่ พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ประการที่สอง 2 เงื่อนไข ได้แก่ เงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม เป็นการพัฒนาที่มีความสมดุล และมีความยั่งยืน (พระวิฑูล ธมฺมทีโป และ พระครูสุนทร ธรรมนิทัศน์, 2561) การพัฒนาและการบริหารจัดการชุมชนบนหลักการธรรมาภิบาล และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานในการสร้างความเข้มแข็งมั่นคงให้กับชุมชนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะเงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม (ไพโรจน์ ภัทรนรากุล และ แพรดาว พุพาณิชยพฤกษ์, 2561) แนวทางพัฒนาศักยภาพผู้นำตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ บุคลิกภาพ ความรู้ ทักษะ และภาวะผู้นำ จะส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักวิเคราะห์ศักยภาพสร้างพลังด้วยการปลูกฝังจิตสำนึกความพอเพียงมาพัฒนาการดำเนินชีวิตต่อไป (ศิริพร เลิศยิ่งยศ, 2560) จะเห็นได้ว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 8 แนวปฏิบัติที่ดีของการขับเคลื่อนชุมชนวิถีพอเพียง

เป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติที่มีการบูรณาการระหว่างชีวิตจริงและเหตุผลทางวิทยาศาสตร์สามารถนำมาปรับใช้ในสังคมได้ทุกมิติ อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนงานชุมชนสามารถนำหลักการหรือแนวคิดอื่นมาประกอบเพื่อให้การดำเนินงานมีโอกาสประสบความสำเร็จมากขึ้น โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชน

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นยุทธวิธีที่จะช่วยให้ประชาชนสามารถรวมตัวกันในรูปแบบขององค์กรประชาชนและสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเข้มแข็งทั้งโครงสร้างและการดำเนินงานโดยอาศัยเงื่อนไขการเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนด้วยระบบข้อมูล ทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของข้อมูล เพราะข้อมูลช่วยให้ประชาชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและทำการพัฒนาต่อไปได้ ประชาชนเกิดความสามารถในการวิเคราะห์ระบบข้อมูลได้ Brydon-Miller et al. (2003) (อ้างใน

วิระพงษ์ กิตติวงศ์ และ กมลพงศ์ รัตนสงวนวงศ์, 2561) ระบุว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการค้นหาเพื่อนำไปสู่การผสมผสานของการลงมือปฏิบัติและทฤษฎีและการนำไปใช้ในหลายภาคส่วน อันนำไปสู่การลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาและการพัฒนาตัวบุคคลและชุมชน

นอกจากนั้นกระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative democracy) เป็นเครื่องมือที่สำคัญของการแก้ปัญหาที่ได้รับการยอมรับถึงประสิทธิภาพในปัจจุบัน คือ การร่วมคิดร่วมปรึกษาหารือเพื่อหาทางออกร่วมกัน สติธร ธนานิติโชติ และ วิชุดา สาธิตพร (2557) สรุปคุณลักษณะที่สำคัญของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือว่าประกอบด้วย 5 ประการ คือ ประการแรก กระบวนการปรึกษาหารือสาธารณะต้องมีการนำเนื้อหาสาระที่เป็นกลางและสมดุลเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจอย่างเพียงพอ

ประการที่สอง ถึงแม้ว่ากระบวนการปรึกษาหารือสาธารณะแต่ละรูปแบบจะกำหนดจำนวนผู้เข้าร่วมไว้ไม่เท่ากันแต่ในการดำเนินการกระบวนการปรึกษาหารือร่วมกันจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการพูดคุยในกลุ่มขนาดเล็ก เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และทั่วถึงในการแสดงความคิดเห็น รับฟังและทำงานร่วมกับผู้อื่น ประการที่สาม กระบวนการปรึกษาหารือสาธารณะมุ่งเน้นให้ผู้เข้าร่วมพิจารณาไตร่ตรองผ่านกระบวนการเรียนรู้จากแนวคิดมุมมองที่รอบด้านก่อนตัดสินใจ ประการที่สี่ กระบวนการปรึกษาหารือสาธารณะจำเป็นต้องมีการนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ๆ ให้แก่ผู้เข้าร่วมอย่างครบถ้วนและลึกซึ้งก่อนกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหาหรือให้ข้อเสนอแนะต่อประเด็นปัญหาที่ร่วมพิจารณาและประการสุดท้าย กระบวนการปรึกษาหารือสาธารณะมีการเผยแพร่ผลที่ได้จากกระบวนการต่อผู้เกี่ยวข้องและสาธารณชนในวงกว้างเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน

จะเห็นได้ว่า หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และกระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ และได้รับการยอมรับในปัจจุบัน สามารถแก้ปัญหาด้านต่าง ๆ ในระดับชุมชนเนื่องจากปัจจุบันปัญหาที่มีความหลากหลายและท้าทายเป็นอย่างมาก การบูรณาการหลักการทั้งสามเข้าด้วยกันเป็นแนวทางนำไปสู่การปฏิบัติที่เกิดเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

สถานการณ์ใหม่ ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

การดำเนินการวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับมิติการสร้างภูมิคุ้มกันเป็นหลัก เนื่องจากเป็นมิติที่กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลา จังหวัดระนอง ยังอยู่ในภาวะยากลำบาก และได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การสร้างภูมิคุ้มกันตามแนววิถีพอเพียงจึงมีความสำคัญ ดังนี้

1) **กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลามีความเข้าใจต่อการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพอเพียงเป็นไปในทิศทางที่ดี** ประเด็นความเข้าใจต่อการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพอเพียง พบว่าส่วนใหญ่มีความเข้าใจหรือมีมุมมองลักษณะการใช้ชีวิตแบบพอประมาณไม่ฟุ้งเฟ้อ การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และยึดโยงกับชีวิตประจำวันเป็นสำคัญ ดังตารางที่ 2

นอกจากนั้น ยังพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลาเห็นว่าการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพอเพียงมีความสำคัญ โดยจะทำให้

ครอบครัวมีกินมีใช้ไม่ขาดเงินทอง และทำให้สมาชิกในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจต่อกัน รวมถึงเกิดความรักความสามัคคีในหมู่คณะ ทำให้ชุมชนมีความสงบเป็นระเบียบเรียบร้อย ทุกคนใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า มีเงินทุนส่งลูกเรียนหนังสือ ซึ่งประเด็นนี้ส่วนใหญ่ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า การมีเงินส่งลูกเรียนหนังสือเกี่ยวข้องกับรายได้ หากมีอาชีพและรายได้ที่มั่นคงก็สามารถส่งลูกเรียนได้ ดังตารางที่ 3

จะเห็นได้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลามีความเข้าใจต่อการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพอเพียงซึ่งจะทำให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีภูมิคุ้มกัน พวกเขาใช้ชีวิตพอเพียงไม่เพียงแต่การลดค่าใช้จ่ายแต่รวมถึงการใช้ชีวิตอย่างมีเหตุผลในทุกด้าน

2) **กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลามีพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพอเพียง** สมาชิกในครอบครัวที่เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้มีความเข้าใจต่อการดำเนินชีวิต โดยพบว่าในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพประมงซึ่งหน่วยงานภาครัฐจัดอบรมในชุมชน ขณะที่บางส่วนไม่เคยเข้าร่วมอบรมหรือสร้างความรู้ใด ๆ เลย เมื่อพิจารณารายละเอียดพบว่าส่วนใหญ่คนกลุ่มนี้ยังไม่ได้รับสัญชาติไทย และได้รับเหตุผลว่าภาครัฐที่เข้ามาทำกิจกรรมส่วนใหญ่จะกำหนดเป้าหมายเฉพาะผู้ที่ได้รับสัญชาติไทยแล้วเท่านั้น มอแกนส่วนใหญ่มีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้งที่เกิดในชุมชน การทำกิจกรรมของผู้วิจัยตลอดโครงการยืนยันได้ว่า ชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี กิจกรรมที่ดำเนินการทุกกิจกรรมมีผู้เข้าร่วมสูงกว่าจำนวนที่กำหนดไว้ในทุกกิจกรรม

อย่างไรก็ตามพบว่า มอแกนบางส่วนยังมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม กล่าวคือยังมีสมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คนที่สูบบุหรี่เป็นประจำ สมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คน ดื่มเหล้าเป็นประจำ จากครัวเรือนทั้งหมดในชุมชน และจากการลงพื้นที่อย่างต่อเนื่องของผู้วิจัยพบว่า ชุมชนมีการดื่มสุราในปริมาณมาก ซึ่งสังเกตได้จากพื้นที่ชั้นวางสุราในร้านค้ามีมากกว่าสินค้าชนิดอื่น ๆ

นอกจากนั้นยังพบว่าในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา สมาชิกในครอบครัวที่เข้าร่วมกิจกรรมเคยหยิบยืมเงินหรือสิ่งของจากผู้อื่นซึ่งเป็นครอบครัวที่อยู่ในภาวะยากลำบาก ขาดผู้นำครอบครัว พิกการ เป็นหม้าย ซึ่งผู้วิจัยเรียกว่า “ภาวะชายขอบซ้ำซ้อน” และส่วนใหญ่ยืมเงินเพื่อซื้ออาหารที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน แสดงให้เห็นว่าคนกลุ่มนี้จำเป็นต้องพัฒนาและได้รับความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน

การศึกษาพฤติกรรมการใช้ชีวิตตามแนววิถีพอเพียง พิจารณาตามเกณฑ์ที่กำหนด ดังนี้

1 คະແນນ ສຳລັບການສະແດງອອກຕໍ່ພູດິກຣມການໃຊ້ຊີວິດຕາມແນວວິທີພອພຶງ (ມີຄວາມພອພຶງມາດ ມີເຫຼືອ ແລະມີພູມິຄຸ້ມຄົ້ນ)

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของความเข้าใจต่อการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพอเพียง

ความเข้าใจ	จำนวน	ร้อยละ
1) การมีกินมีใช้ไม่ขัดสนสามารถพึ่งตนเองได้	8	20.0
2) การอยู่อย่างมีความสุขในชุมชนที่มีความสามัคคี	8	20.0
3) การใช้ชีวิตอย่างรู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง	4	10.0
4) การใช้ชีวิตแบบพอประมาณ ไม่ฟุ้งเฟ้อ	12	30.0
5) การเลือกกินเลือกใช้เฉพาะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต	6	15.0
6) อื่น ๆ	2	5.0

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละระดับการให้ความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพอเพียง

ความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพอเพียง	น้อย	ปานกลาง	มาก
	จำนวน (ร้อยละ)		
1) ทำให้ครอบครัวมีกินมีใช้ ไม่ขาดสนเงินทอง	6 (15)	20 (50)	14 (35)
2) สมาชิกในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ ต่อกัน และเกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ	2 (5)	18 (45)	20 (50)
3) ชุมชนมีความสงบเป็นระเบียบเรียบร้อย	4 (10)	22 (55)	14 (35)
4) ทำให้ทุกคนใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า	6 (15)	15 (37.5)	19 (47.5)
5) เงินทุนส่งลูกเรียนหนังสือ	21 (52.5)	11 (27.5)	8 (20)

0 คะแนน สำหรับการแสดงออกถึงพฤติกรรมการใช้ชีวิตตามแนววิถีพอเพียง (มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน) ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้แสดงออกถึงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

-1 คะแนน สำหรับการแสดงออกถึงพฤติกรรมการใช้ชีวิตตามแนววิถีพอเพียง (มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน) และอาจก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมการใช้ชีวิตตามแนววิถีพอเพียงของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลา จังหวัดระนอง กับเกณฑ์ที่กำหนดดังตารางที่ 4 โดยภาพรวมพบว่า การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กลุ่มอาชีพ มีผู้เข้าร่วมเป็นจำนวนมากซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพอเพียง ขณะที่ประเด็นสมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คน สูบบุหรี่และดื่มสุราเป็นประจำ พบว่ามีจำนวนมากซึ่งขัดแย้งกับการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพอเพียง

เมื่อนำคะแนนรวมจากทั้ง 6 ประเด็นมาพิจารณา สามารถแบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม คือ 1) กลุ่ม 2 คะแนน จำนวน 12 คน 2) กลุ่ม 1 คะแนน จำนวน 4 คน 3) กลุ่ม 0 คะแนน จำนวน 12 คน 4) กลุ่ม -1 คะแนน จำนวน 2 คน 5) กลุ่ม -2 คะแนน จำนวน 8 คน และ 6) กลุ่ม -3 คะแนน จำนวน 2 คน

เมื่อพิจารณาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของการใช้ชีวิตตามแนววิถีพอเพียงของผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยเทียบคะแนนพฤติกรรมการใช้ชีวิตตามแนววิถีพอเพียงของตัวแทนครัวเรือนกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แปลผลโดยกำหนดเกณฑ์ช่วงคะแนน ดังนี้

5 – 6 คะแนน พฤติกรรมการใช้ชีวิตตามแนววิถีพอเพียงอยู่ในระดับ ดี

3 – 4 คะแนน พฤติกรรมการใช้ชีวิตตามแนววิถีพอเพียงอยู่ในระดับ ปานกลาง

0 – 2 คะแนน พฤติกรรมการใช้ชีวิตตามแนววิถีพอเพียงอยู่ในระดับ ค่อนข้างต่ำ

ตารางที่ 4 พฤติกรรมการใช้ชีวิตตามแนววิถีพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลา จำแนกตามเกณฑ์ที่กำหนด

ประเด็นคำถาม	จำนวน		
	1	0	-1
1) ในรอบ 1 ปี ที่ผ่านมา สมาชิกในครอบครัวได้รับการอบรมหรือสร้างความรู้ ความเข้าใจต่อการดำเนินชีวิต	22	-	18
2) การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กลุ่มอาชีพ	34	-	6
3) สมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คน สูบบุหรี่เป็นประจำ	7	-	33
4) สมาชิกในครัวเรือนอย่างน้อย 1 คน ดื่มเหล้าเป็นประจำ	20	-	20
5) การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เช่น การร่วมกันเก็บขยะในชุมชน	30	8	2
6) ในรอบ 1 ปี ที่ผ่านมา ท่านหรือบุคคลในครอบครัวเคยหยิบยืมเงินหรือสิ่งของจากคนอื่นหรือไม่	16	-	24

น้อยกว่า 0 คะแนน พฤติกรรมการใช้ชีวิตตามแนววิถีพอเพียงอยู่ในระดับ ต่ำ

พบว่า พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของการใช้ชีวิตตามแนววิถีพอเพียง ส่วนใหญ่อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ (0 – 2 คะแนน) จำนวน 28 คน (ร้อยละ 70) และส่วนที่เหลืออีก 12 คน (ร้อยละ 30) พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของการใช้ชีวิตตามแนววิถีพอเพียงอยู่ในระดับต่ำ (น้อยกว่า 0 คะแนน)

3) กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลามีทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพอเพียง โดยพบว่า ส่วนใหญ่ระบุว่าควรร่วมรักษาความสะอาดในชุมชนเพราะความสะอาดเกี่ยวข้องกับสุขภาพของทุกคน เป็นภาพลักษณ์ของชุมชน และเป็นจิตสำนึกของการอยู่ร่วมกัน โดยส่วนใหญ่ระบุว่าการยอมรับเหตุผลของผู้อื่นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และเห็นด้วยว่าเราควรยอมรับเหตุผลที่ดีกว่าของผู้อื่น “การเรียนหนังสือทำให้เรามีชีวิตที่ดีขึ้น” ประเด็นนี้มอแกนเกือบทั้งหมดเห็นด้วย แสดงให้เห็นว่ามีทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพอเพียง เพราะการแสวงหาความรู้เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับชีวิตและสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตได้ โดยมีเพียงส่วนน้อยระบุว่าไม่แน่ใจ รวมถึงระบุว่าเมื่อเห็นคนในชุมชนกำลังทำลายสิ่งของส่วนรวม พวกเขาจะเข้าไปห้ามซึ่งถือเป็นแนวคิดที่ดีของการอยู่ร่วมกันตามวิถีพอเพียง แสดงให้เห็นระดับจิตสำนึกของคนในชุมชนอันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างหวงแหนทรัพย์สินส่วนรวม นอกจากนี้มอแกนส่วนใหญ่ระบุว่าต้องช่วยกันทำงานสร้างรายได้แก่ครอบครัวเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของครอบครัวให้ดีขึ้น ควรรวมกลุ่มในชุมชนเพื่อช่วยเหลือกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ส่งเสริมการเรียนรู้ของลูกหลาน และประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ให้ช่วยเหลือ แสดงให้เห็นว่าชุมชนแห่งนี้ให้

ความสำคัญกับการพึ่งตนเองโดยไม่หวังเพียงให้ผู้อื่นมาช่วยเหลือซึ่งเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับการใช้ชีวิตตามแนววิถีพอเพียง

จะเห็นว่ากลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลา จังหวัดระนอง เห็นความสำคัญและมีทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพอเพียง โดยเฉพาะการวางแผนการใช้ชีวิตในอนาคตที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาของบุตรหลาน

4) ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม การสอบถาม

ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้วิจัยกำหนดตัวแทนครัวเรือนที่ร่วมกิจกรรม โดยใช้แบบสอบถามแบบชนิดประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยกำหนดการแปลความหมายดังนี้

4.50 – 5.00 หมายถึง ความพึงพอใจระดับ มากที่สุด

3.50 – 4.49 หมายถึง ความพึงพอใจระดับ มาก

2.50 – 3.49 หมายถึง ความพึงพอใจระดับ ปานกลาง

1.50 – 2.49 หมายถึง ความพึงพอใจระดับ น้อย

1.00 – 1.49 หมายถึง ความพึงพอใจระดับ น้อยที่สุด

ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยเชิง

ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างชุมชนวิถีพอเพียง กรณีศึกษาชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลา จังหวัดระนอง ดำเนินการระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2560 ถึง สิงหาคม พ.ศ. 2561 รวมระยะเวลา 11 เดือน พบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมตามโครงการโดยรวมในระดับมากที่สุด (เฉลี่ย 4.62) เมื่อพิจารณาความพึงพอใจแต่ละประเด็นพบว่า ลำดับ 1 ด้านองค์ความรู้ที่ได้จากการร่วมกิจกรรม (เฉลี่ย 4.89) ลำดับ 2 ด้านระยะเวลาในการจัดกิจกรรม ลำดับ 3 ด้านกิจกรรมช่วยสร้างความเข้าใจการใช้ชีวิตตามแนววิถีพอเพียง และด้านประสบการณ์ที่ได้รับปรับใช้ใน

ชีวิตประจำวันได้ (เฉลี่ย 4.69) เมื่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมได้รับการยืนยันว่าเป็นโครงการที่จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง คณะทำงานลงพื้นที่สัมภาษณ์ทำให้เห็นถึงความตั้งใจ อีกทั้งการลงพื้นที่ของผู้วิจัยไม่ทำให้รู้สึกถึงความแตกต่าง รายละเอียดความพึงพอใจดังตารางที่ 5

การติดตามผู้ร่วมโครงการวิจัยด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความเข้าใจต่อการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพอเพียง พฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพอเพียง ทศนคติต่อการดำเนินชีวิตตามแนววิถีพอเพียง ความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะวิถีคิดและการใช้ชีวิตตามแนววิถีพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลา ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีต่อการสร้างภูมิคุ้มกันตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นแนวปฏิบัติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มชาติพันธุ์และผู้สนใจกลุ่มอื่นได้

ผลกระทบและความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลง

จากการขับเคลื่อนชุมชนวิถีพอเพียงกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลา จังหวัดระนอง โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนภายใต้ระบบคิด ชุมชนคือฐานขององค์ความรู้ ผู้วิจัยเป็นเพียงผู้จัดกระบวนการเท่านั้น จนทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลง ดังนี้

1) ชุมชนสามารถปรับเปลี่ยนวิถีคิดของการใช้ชีวิต จากการค้าเงินชีวิตแบบเดิมที่ขาดกรอบและแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสม มาสู่การเข้าใจว่าสิ่งใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับตนเอง

2) มีความเข้าใจและรอบคอบในการใช้เงิน การสร้างความเข้าใจในการใช้เงินช่วยให้สามารถวางแผนการใช้เงินที่มีข้อจำกัดด้านรายได้ กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนสามารถวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของการใช้จ่ายเงินได้อย่างเหมาะสม

3) ชุมชนตระหนักและให้ความสำคัญกับสุขภาพขณะในบ้านและชุมชน เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในการรักษาสุขภาพแวดล้อมภายในบ้านและชุมชนสามารถยกระดับสุขภาพขณะภายในบ้านและชุมชนได้ เช่น เก็บขยะไว้จำหน่ายทำให้ชุมชนลดขยะพลาสติกได้

4) มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งกองทุนสำหรับใช้ในสถานการณ์ยากลำบาก ถือเป็นนวัตกรรมของชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน แม้ว่าภาครัฐจะมีสวัสดิการและให้ความช่วยเหลือในด้านสุขภาพ แต่มีค่าใช้จ่ายในส่วนอื่น ๆ เมื่อเข้ารับบริการ

5) มีทัศนคติที่ดีต่อความรู้ และมุ่งมั่นที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้ลูกหลานได้รับการศึกษาอย่างเป็นระบบ จากการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและหลากหลาย ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์มอแกนได้เรียนรู้และทราบว่ารุ่นลูกหลานจำเป็นต้องได้รับการศึกษาในระดับสูงเพื่อประกอบอาชีพและโอกาสทางสังคม

ความสำเร็จของการทำงานขับเคลื่อนชุมชน เริ่มต้นจากการเข้าใจและเห็นใจในสิ่งที่ชุมชนกำลังประสบ ตลอดจนถึงการเรียนรู้ชุมชน

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

ความพึงพอใจ	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลผล	ลำดับ
1) ระยะเวลาในการจัดกิจกรรม	4.74	0.44	มากที่สุด	2
2) การประชาสัมพันธ์กิจกรรมให้ทราบล่วงหน้า	4.31	0.68	มาก	7
3) การกำหนดลำดับในการจัดกิจกรรม	4.66	0.54	มากที่สุด	4
4) องค์ความรู้ที่ได้จากการร่วมกิจกรรม	4.89	0.32	มากที่สุด	1
5) กิจกรรมช่วยสร้างความเข้าใจการใช้ชีวิตตามแนววิถีพอเพียง	4.69	0.47	มากที่สุด	3
6) กิจกรรมช่วยสร้างโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในชุมชน	4.66	0.48	มากที่สุด	4
7) ได้ฝึกการคิดวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีเหตุผล	4.40	0.55	มาก	6
8) กิจกรรมช่วยสร้างให้ภูมิใจในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน	4.54	0.70	มากที่สุด	5
9) ประสบการณ์ที่ได้รับปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.69	0.47	มากที่สุด	3
รวม	4.62	0.16	มากที่สุด	

ในมิติต่าง ๆ อย่างรอบด้าน จนมองเห็นข้อจำกัดและศักยภาพของชุมชน ซึ่งการเข้าใจชุมชนจำเป็นต้องใช้กระบวนการวิจัยภาคสนามที่มีความเข้มข้นและมีระยะเวลาอันพอสมควร สำหรับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลา ผู้วิจัยทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนไม่น้อยกว่า 5 ปี ดังนั้นจึงเข้าใจบริบทของชุมชนในระดับหนึ่ง จึงทำให้งานวิจัยครั้งนี้สามารถออกแบบกิจกรรมภายใต้ความเข้าใจชุมชนอย่างแท้จริง สิ่งสำคัญคือชุมชนเกิดความไว้วางใจ และกล้าให้ข้อมูลบางประการที่เป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนงานวิจัย

แนวทางการดำเนินการหรือแผนการขับเคลื่อนชุมชนเพื่อความยั่งยืน ควรดำเนินการดังนี้ 1) ควรพัฒนารูปแบบและวิธีการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนในมิติต่าง ๆ เพื่อปรับเปลี่ยน/สร้างชุมชนให้เกิดความยั่งยืน 2) ควรวิจัยเชิงปฏิบัติการในกลุ่มคนต่าง ๆ ที่มีความเฉพาะเจาะจง เช่น เด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุ เด็กกำพร้า หญิงหม้าย โดยเฉพาะประเด็นการลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นกับคนกลุ่มนี้ในทุกมิติ 3) การสร้างมูลค่าเพิ่มจากกะปิถือเป็นประเด็นสำคัญที่ควรวิจัยในอนาคต เนื่องจากความต้องการของประชาชน และงานวิจัยครั้งนี้ยังไม่ได้ดำเนินการ 4) การจัดการความรู้ด้านวัฒนธรรมและการจัดตั้งศูนย์มรดกทาง

วัฒนธรรมชุมชน เนื่องจากวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมถูกกดทับจนเลือนหายไป การจัดการความรู้และสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ 5) การผลิตสินค้าทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต เนื่องจากภารกิจของนักวิจัยพบว่า ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มจากวัฒนธรรมได้ เช่น การผลิตเรือโบราณจำลอง สมอเรือโบราณ เพื่อเป็นของที่ระลึก เป็นต้น ซึ่งสามารถสร้างรายได้แก่ชุมชนได้

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณวิทยาลัยชุมชนระนองที่เปิดโอกาสให้ดำเนินการวิจัยนี้จนเสร็จสิ้นอย่างสมบูรณ์ ความสำเร็จของงานวิจัยนี้อยู่ภายใต้การให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดของ ดร. อุทัย ดุลยเกษม และผู้ทรงคุณวุฒิอื่น ๆ ที่ชี้แนะการออกแบบกิจกรรม รวมถึงชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกนเกาะเหลาที่ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมเป็นอย่างดี

บรรณานุกรม

- ชลธิศ ชีระจิตติ. (2560). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: บทวิเคราะห์เชิงปรัชญา. *วารสารสังคมศาสตร์*, 47(2), 177-194.
- ธีระศักดิ์ สุขวันตีกมล. (2553). *ผลกระทบของการพัฒนาภายหลังเหตุการณ์สึนามิ พ.ศ. 2547 ต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน บ้านเกาะเหลาหน้านอก จังหวัดระนอง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชามานุษยวิทยา.
- ปรีวิวัฒน์ ช่างคิด. (2560). การพัฒนาเด็กและเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองไทย กรณีศึกษา เด็กและเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์มอแกน เกาะเหลา จังหวัดระนอง. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 15(2), 94-115.
- พระวิทวัส ธมฺมทีโป, และพระครูสุนทร ธรรมนิทัศน์. (2561). การศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงและหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ของชุมชนตำบลน้ำชา อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่*, 4(1), 66-78.
- ไพโรจน์ ภัทรนรากุล, และแพรดาว พุพาณิชย์พฤกษ์. (2561). การเสริมสร้างธรรมาภิบาล เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับชุมชน. *วารสารพัฒนาศาสตร์*, 20(1), 57-76.
- เรวดี อึ้งโพธิ์. (2560). ดนตรีชาวมอแกนกับแนวทางการฟื้นฟู. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ*, 18(1), 106-113.
- วีระพงษ์ กิตติวงศ์, และกมลพงศ์ รัตนสงวนวงศ์. (2561). การวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยใช้แนวคิดการประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเข้มแข็งกลุ่มอาชีพสวนแข่งปลาหมู่บ้านสันจกปก จังหวัดพะเยา. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 10(4), 305-329.
- ศจี กองสุวรรณ. (2550). *ศึกษากาใช้ทรัพยากรธรรมชาติก่อนและหลังเหตุการณ์ธรณีพิบัติภัยสึนามิของชุมชนมอแกนเกาะเหลา อำเภอเมืองจังหวัดระนอง*. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, คณะเศรษฐศาสตร์, สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร.
- ศิริพร เลิศยิ่งยศ. (2560). การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาคาความยากจนของชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวเชิงอารยธรรม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 25(48), 177-202.
- ศิริชัย เพชรรักษ์, กาลัก เตชะขันหมาก, และธนภูมิ ธรรมวุธ. (2560). รูปแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 10(1), 34-52.

สตีธร ธนานิธิโชติ, และวิชุดา สาธิตพร. (2557). การพัฒนานโยบายสาธารณะโดยกระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ: แนวคิด รูปแบบ และข้อสังเกตบางประการ. *วารสารการจัการสมัยใหม่*, 12(2), 1-14.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). หมวดหมู่วางงานค่าสถิติ. สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สืบค้นเมื่อ 13 กันยายน 2560, จาก http://social.nesdb.go.th/SocialStat/StatReport_Final.aspx?reportid=671&template=2R1C&yeartype=M&subcatid=60.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2551). สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.). สืบค้นเมื่อ 14 มีนาคม 2551, จาก <http://www.rdpb.go.th/th/Sufficiency>.